

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата економічних наук
Сидоренко Віктора Анатолієвича на дисертаційну роботу
Поляк Наталії Петрівни на тему «**Кредитні інструменти розвитку реальної економіки в Україні**», яку подано до захисту
на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю **08.00.08 – гроші, фінанси і кредит**

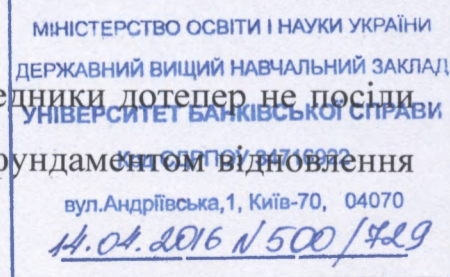
1. Актуальність теми дослідження

В умовах ринкових відносин проблема взаємодії реального та фінансового секторів економіки є однією із найбільш актуальних. Водночас сьогодні банківський сектор України не до кінця виконує своє важливе завдання – кредитування економіки, що є великою перешкодою для економічного зростання.

Оздоровлення економіки України потребує вкладення значного капіталу в пріоритетні галузі виробництва, оскільки технічний рівень більшості підприємств не відповідає вимогам створення конкурентоспроможної продукції. Спад виробництва і майже повна відсутність можливостей до їх самофінансування формують підвищені очікування до наявності зовнішніх (по відношенню до підприємств) фінансових ресурсів та зумовлюють, зокрема, потребу у значних обсягах банківських кредитів, які у зв'язку із інертністю реального сектору повинні бути достатньо довгостроковими.

Сьогодні в Україні існує низка перешкод на шляху розширення потоку позичкового капіталу до вітчизняних підприємств. До них можна віднести як проблеми світового масштабу, зокрема глобалізацію фінансової сфери, так і суто вітчизняні внутрішні: відсутність сприятливого інвестиційного клімату, недосконалість ринкового механізму, нестабільність політичної ситуації, спекулятивну направленість більшості капітальних інвестицій, недостатньо привабливі інвестиційні проекти, а звідси і незацікавлених кредиторів в їх фінансуванні.

В Україні банки і небанківські фінансові посередники дотепер не посіли гідного місця у системі ринкових відносин, не стали фундаментом відновлення



економіки у післякризовий період. Глибока системна структурна криза, що останнім часом розгорнулася у вітчизняній економіці, суттєво ускладнюється масовою ліквідацією банків та небанківських установ. Незважаючи на зусилля Національного банку України щодо підтримки ліквідності банків та відновлення довіри до банківської системи, стабілізувати ситуацію у банківській системі поки що не вдається. За таких умов виникає потреба у відновленні кредитування реальної економіки як з боку банків, так і інших кредиторів, що позитивно вплине на темпи економічного розвитку.

Зважаючи на економічне значення та роль, які відводяться кредитним інструментам розвитку реальної економіки в Україні, дисертація Поляк Н.П. носить актуальний характер, має теоретичне і практичне значення.

2. Зв'язок дисертації з науковими програмами й темами

Дисертаційна робота Поляк Н.П. виконана в межах науково-дослідних робіт ДВНЗ «Університет банківської справи» в рамках тем: «Підвищення ефективності взаємодії банківського та реального секторів економіки в умовах євроінтеграції та глобалізації» та «Реструктуризація та реорганізація банківської системи в Україні». У межах цих науково-дослідних тем дисертантом обґрунтовано класифікацію банківських кредитних інструментів та розроблено пропозиції щодо їх удосконалення в умовах євроінтеграції та глобалізації та проведено аналіз кредитної діяльності вітчизняних банків і запропоновано шляхи мінімізації обсягів їх проблемної кредитної заборгованості.

3. Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і практичних рекомендацій, сформульованих у дисертації

Достовірність та обґрунтованість основних наукових положень, висновків і практичних рекомендацій дисертаційної роботи базується на використанні сучасної методології та принципів наукових досліджень, здобутків теорій кредиту, фінансів, фінансового посередництва та банківництва.

У дисертації використано комплекс наукових методів: аналізу та синтезу, узагальнення та конкретизації, порівняння, класифікації, економіко-

математичного моделювання та прогнозування. Застосування обраних наукових методів дослідження дозволило здійснити глибинний аналіз об'єкта та предмета наукового дослідження, досягнути поставленої мети, яка полягає у розвитку теоретичних засад та розробці методичних підходів і практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності використання кредитних інструментів для розвитку реальної економіки.

Наукові результати, висновки і рекомендації, викладені в дисертації, характеризуються високим рівнем обґрунтованості, є достатньо аргументованими, про що свідчить структурна побудова та зміст роботи, широкий перелік використаних літературних джерел з досліджуваної проблематики та обсяг проаналізованого фактичного матеріалу, законодавчих та нормативно-правових актів, статистичної інформації.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації, підтверджується широким переліком опублікованих робіт за темою дисертації та їх оприлюдненням на профільних науково-практичних конференціях.

Висновки являють собою логічно обґрунтований підсумок виконаної роботи та повністю відображають основні положення проведеного дослідження, а також можливі напрями їхнього практичного застосування.

4. Аналіз тексту дисертації, новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз основних наукових положень та результатів дисертаційної роботи дають підстави стверджувати, що робота містить низку важливих теоретичних і науково-методичних положень, які розвивають економічну науку про кредитні відносини та їх вплив на суспільно-економічний розвиток.

Аналіз тексту дисертації показує, що наукову новизну складають такі теоретичні узагальнення, висновки та рекомендації, що містяться в трьох розділах роботи.

Перший розділ роботи присвячений розкриттю сутності кредиту та методології його дослідження, з'ясуванню механізмів формування кредитного ринку в ринковій економіці та висвітленню теоретичних засад визначення та класифікації кредитних інструментів.

Аналіз наукових підходів зарубіжних та вітчизняних вчених щодо сутності кредиту дозволив автору сформулювати його визначення та виділити ознаки, характерні кредитним відносинам, узагальнити передумови та причини виникнення кредиту (с. 15-17). У роботі запропоновано власний підхід до характеристики поняття «кредитний ринок», зацентовано увагу на тому, що розглянуті фінансово-кредитні інститути забезпечують ефективне функціонування кредитного ринку, який регулюється з боку держави, оптимально розподіляє обмежені фінансові ресурси серед видів діяльності та сприяє економічному зростанню країни. Також, автором було схематично проілюстровано механізм формування кредитного ринку та взаємозв'язок його інструментів з реальним сектором економіки (с.31-39).

За результатами проведеного дослідження автором запропоновано власне визначення поняття «кредитні інструменти», яке зводиться до визначення їх як форми забезпечення суб'єктів господарювання запозиченими ресурсами для фінансування реальної економіки, що реалізуються через механізм кредитного ринку у вигляді фінансових документів (специфічних активів) (с.48-49).

Автором проілюстровано власну узагальнену класифікацію кредитних інструментів, в основі якої лежить їх поділ на такі групи: банківські кредити, кредити небанківських фінансово-кредитних установ, боргові цінні папери; похідні кредитні інструменти, в межах яких виділяються конкретні види інструментів фінансування розвитку реальної економіки (с. 49-50). Така класифікація визначає елементний аналіз використання кредитних інструментів у вітчизняній практиці.

У роботі автором обгрунтовано, що подальший розвиток економіки залежатиме від ефективності використання кредитних інструментів, за допомогою яких можна запобігати кризовим явищам у реальній економіці.

У **другому розділі** дисертації автором досліджено етапи та особливості розвитку банківського кредитування економіки України та його стан в післякризовому періоді, визначено роль та специфіку кредитних інструментів небанківських фінансово-кредитних установ в сучасній економіці, проаналізовано напрями розвитку комерційного кредитування економіки та його інструментів.

Автором розроблена періодизація розвитку системи кредитування реального сектору економіки, з виокремленням шести періодів, кожен з яких охоплює розвиток кредитних інструментів банків і небанківських фінансово-кредитних установ у взаємозв'язку та взаємозалежності від етапів розвитку національної економіки (с.66-74). Така періодизація розкриває особливості використання кредитних інструментів для фінансування реального сектору економіки та дає можливість в динаміці оцінити ринок кредитних інструментів.

Для ілюстрації впливу кредитних інструментів на розвиток реального сектору економіки в роботі проаналізовано сучасний стан використання банківських кредитних інструментів загалом і у розрізі окремих груп банків України (табл. 2.5, с. 79-81), узагальнено низку чинників та причин, що стримують як розвиток банківської системи, так і системи банківського кредитування (с.86-87).

Окрім структурних складових, в контексті загального аналізу банківських кредитних інструментів, на особливу увагу заслуговує також і оцінка динаміки вартості кредитів в Україні впродовж 2007–2014 рр.(с. 81-82), яка прямо впливає на попит на кредитні інструменти фінансування реального сектору економіки.

У роботі зацентовано увагу на посиленні ролі кредитних інструментів небанківських кредитно-фінансових установ в Україні, універсалізації їх діяльності (пп.2.2). Для визначення пріоритетних напрямів небанківського кредитування реального сектору економіки проаналізовано структуру кредитів, наданих небанківськими фінансовими установами України впродовж 2007-2014 рр. (табл. 2.7, с.90).

Зважаючи на недостатню забезпеченість потреби у кредитах суб'єктів господарювання через банківську систему, у роботі визначено важливість функціонування комерційного кредитування, як інструменту збільшення прибутковості та ефективності основного виду діяльності (с.99-101).

На основі офіційних статистичних даних НБУ та звітності банків, здійснено оцінку ефективності використання кредитних інструментів банків України впродовж 2005-2014 рр. та виявлено її недостатній рівень та спадну тенденцію в останні роки (пп.2.3). Автором проведено регіональний аналіз ефективності використання кредитних інструментів на основі показників кредитної активності банків, дохідності кредитних вкладень, рентабельності кредитних операцій та їх прибутковості, що дало можливість оцінити тенденції розвитку регіонального кредитування (с.121-123).

Удосконалено методичний підхід до оцінки рівня впливу кредитних інструментів на розвиток реальної економіки на основі лінійної мультирегресійної моделі, яка формалізує вплив окремих кредитів банків на обсяг ВВП України (с.124-128).

Третій розділ роботи присвячений удосконаленню підходів до розробки банківських кредитних стратегій фінансування реальної економіки, обґрунтовано створення оптимальної моделі кредитування розвитку реальної економіки, проаналізовано зарубіжний досвід кредитування реальної економіки і можливості його застосування в Україні.

У роботі розроблено комплексний підхід до формування конкурентоспроможної кредитної стратегії банку, яка ґрунтується на семи організаційних етапах, поступова реалізація яких забезпечить максимально ефективне стратегічне управління комерційним банком задля фінансування реального сектору економіки за допомогою кредитних інструментів та підвищить його прибутковості, фінансову стабільність, надійність та ділову репутацію на кредитному ринку (с. 141-143).

До здобутків автора відноситься методичний підхід до розробки логічної схеми стратегії поведінки банківських та небанківських фінансово-кредитних

установ у сфері фінансування реальної економіки з виділенням моделей участі банківських та небанківських фінансово-кредитних установ у забезпеченні економічного зростання (с.143). На основі дослідження взаємозв'язку мультиплікативного ефекту впливу банківського кредитування на розвиток національної економіки з використанням економіко-математичного апарату (с. 153-157), запропоновано оптимальну модель кредитування розвитку реального сектору економіки України (с.159).

На основі узагальнення та критичного осмислення зарубіжного досвіду використання кредитних інструментів, автором запропоновано впровадження у вітчизняну банківську практику таких нових альтернативних кредитних інструментів як P2P-кредитування (Peer-to-Peer, з англ. «один одному») та краудфандинг (або колективне кредитування) (с.173-177), а також напрями активізації використання кредитів небанківських фінансово-кредитних установ, факторингу та франчайзингу з урахуванням сучасних реалій в Україні.

Результати й основні положення проведеного дослідження викладені у висновках. Тут автор формулює пропозиції щодо розв'язання актуального наукового і практичного завдання – підвищення ефективності кредитних інструментів розвитку реального сектору економіки..

Таким чином, наукова новизна результатів дисертаційної роботи визначається сукупністю розроблених теоретичних положень, методичних та практичних рекомендацій щодо вдосконалення кредитних інструментів та підвищення їх ефективності у стимулюванні розвитку реальної економіки..

5. Теоретична цінність і практична значущість наукових результатів

Теоретична цінність результатів дисертаційної роботи полягає у розробці і вдосконаленні теоретичних положень та методичних засад використання кредитних інструментів у стимулюванні розвитку реальної економіки.

Практична цінність проведеного дослідження полягає у можливості використання теоретичних і методологічних узагальнень та висновків дисертаційної роботи законотворцями і фінансовими установами для підвищення дієвості кредитних інструментів розвитку реальної економіки.

Практична значущість результатів дослідження, представлених у дисертаційній роботі, підтверджується їх впровадженням в діяльності ЗРУ ПАТ «Михайлівський» (довідка від 17.02.2015 р.); в діяльності Тернопільської обласної громадської організації «Бізнес область» (довідка №45-329 від 15.12.2014р.); в діяльності філії АТ «Укресімбанку» у м. Львові (довідка №210-206 від 15.08.2015). Окремі теоретичні положення та методичні розробки дисертації використані в навчальному процесі Інституту магістерської та післядипломної освіти Університету банківської справи при розробці методичного забезпечення і викладанні дисциплін «Кредитний менеджмент», «Банківське інвестиційне кредитування», «Інвестиційне кредитування» (довідка №009-08/2487 від 18.06. 2015 року).

6. Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях

Результати дослідження, які виносяться на захист, отримані автором самостійно і достатньо відображені ним у наукових працях. У відкритому друку за темою дисертації опубліковано 17 наукових праць загальним обсягом 6,45 друк. арк., серед яких 8 статей у наукових фахових виданнях, з них 2 статті – у фахових виданнях, що внесені до наукометричних баз, 9 публікацій у збірниках наукових праць і матеріалах науково-практичних конференцій. Обсяг опублікованого матеріалу за результатами дисертаційної роботи, що належить особисто автору, становить 6,13 друк. арк

Основні результати проведеного дослідження і висновки, які викладені в дисертації, доповідалися на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

7. Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота Поляк Наталії Петрівни “Кредитні інструменти розвитку реальної економіки в Україні” є кваліфікованою науковою працею, виконаною особисто дисертантом, відзначається науковою новизною і містить цінні теоретичні та науково-практичні висновки і рекомендації. Дисертація написана на українській мові, складається зі вступу, трьох розділів, висновків,

списку використаних джерел, додатків. Робота виконана в науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності, проілюстровано таблицями та рисунками.

Зміст автореферату є ідентичним щодо змісту дисертації. Автореферат належним чином розкриває основні положення та висновки дисертаційної роботи і не містить інформації, яка відсутня у дисертаційній роботі.

8. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Оцінюючи загалом достатній рівень розробки наукових і методичних положень, практичних рекомендацій, обґрунтованість наукових висновків та пропозицій, необхідно відмітити зауваження і положення, які є дискусійними.

1. На нашу думку, дисертант недостатньо акцентує увагу на обґрунтуванні потреби суб'єктів реальної економіки в кредитних інструментах небанківських фінансово-кредитних установ (с. 53-55). Рациональним було б глибше обґрунтувати їх сутнісні характеристики в контексті посилення ролі таких кредиторів у фінансуванні реального сектору економіки.

У цьому ж аспекті потребує також конкретизації підхід автора щодо включення до складу кредитних інструментів ще і міжгосподарських кредитів, які відносяться до комерційного кредитування і покривають короткострокову потребу в обігових коштах.

2. У пит. 1.3 автором на основі аналізу існують в економічній літературі та банківській практиці підходів узагальнено класифікацію банківських кредитних інструментів (с. 51-52), яка сьогодні, на наш погляд, є найбільш рациональною і охоплює широкий спектр класифікаційних ознак. Однак в роботі не розкриті повною мірою мотиви відбору класифікаційних ознак та видів кредитних інструментів, та чітко не визначено, якою мірою автор використовує дану класифікацію в своєму дослідженні, що потребує уточнення авторської позиції.

3. Так, досліджуючи етапи та особливості розвитку кредитних інструментів фінансування реального сектору економіки на кожному з шести виділених у роботі етапів (с. 66-71), автор недостатньо уваги (на кожному з

них) приділяє безпосередньо впливу цих кредитних інструментів на розвиток вітчизняної економіки. Крім того, основна увага зосереджується на дослідженні розвитку саме банківських кредитів, тоді як еволюційний розвиток використання інших кредитних інструментів в реальному секторі економіки в розрізі виділених етапах не знайшов достатнього висвітлення.

4. Важливе місце в процесі дослідження посідає виявлення тенденцій та прогнозування обсягів кредитів, наданих вітчизняними банками суб'єктам реального сектору економіки на основі економіко-математичного моделювання (с. 124-127). Водночас, доцільно було такі розрахунки здійснити за ширшим переліком видів кредитних інструментів, що дало б можливість більш об'єктивніше оцінити перспективи та доцільність їх використання банками для фінансування розвитку реального сектору економіки.

5. Оригінальним є авторський підхід до розробки банківських кредитних стратегій використання інструментів фінансування реальної економіки (с. 141-147). Водночас в цьому аспекті більш чіткого обґрунтування потребують запропоновані підходи автора щодо особливостей розробки банківської кредитної стратегії залежно від ризикованості кредитних інструментів, наданих для фінансування певних видів економічної діяльності, що збагатило б наукове дослідження.

6. У роботі в розділі 3 (пп. 3.3), дисертант характеризує використання кредитних інструментів для фінансування реального сектору економіки у світовій практиці, зокрема передовий досвід США, Німеччини, Франції і Японії. Водночас запропоновані напрями використання зарубіжного досвіду фінансування економіки за допомогою кредитних інструментів носять рекомендаційний характер, що потребує їх уточнення та доопрацювання в практичному аспекті, адже в зарубіжній практиці такі інструменти використовуються за кардинально інших макроекономічних умов, відмінних від українських.

Наявність висловлених зауважень і дискусійних положень носить частковий характер і не здійснює вирішального впливу на загальну позитивну

оцінку теоретичного рівня та практичного значення результатів дисертаційної роботи.

8. Загальний висновок.

Дисертаційна робота Поляк Наталії Петрівни «Кредитні інструменти розвитку реальної економіки в Україні» є цілісним і завершеним науковим дослідженням, результати якого в сукупності вирішують важливе наукове завдання щодо розвитку і підвищення ефективності використання кредитних інструментів банків і небанківських фінансово-кредитних установ для фінансового стимулювання розвитку реального сектору національної економіки.

Робота Поляк Н.П. за змістом і якістю теоретичних та методичних розробок, повнотою викладу в опублікованих працях відповідає рівню дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Обрану тему дисертаційної роботи розкрито; поставлену мету досягнуто; завдання дослідження вирішено. Наукові положення і висновки містять елементи наукової новизни та мають практичну спрямованість. Тема і зміст дисертації відповідають паспорту спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

За змістом і оформленням дисертаційна робота «Кредитні інструменти розвитку реальної економіки в Україні» відповідає встановленим вимогам пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року із змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 656 від 19.08.2015 р., а її автор – Поляк Наталія Петрівна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри банківської справи
Київського національного торговельно-економічного університету



В.А. Сидоренко

Сидоренко В.А.

Сидоренко В.А.